

ГЕШТАЛЬТИ ЛІДЕРСТВА В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ Q-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ЛОКАЛЬНИХ РІВНЯХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

Є. І. Ходаківський
д.е.н., професор
заслужений діяч науки та техніки України, академік АЕНУ
Пугачова Н.С.
аспірант
Житомирський національний агроекологічний університет
Капітула Л.Л.
к.е.н., доцент, с. н. с.
Інститут сільського господарства Полісся НААН України

«... економічне те, що екологічне...»

Під екологізацією сільськогосподарського виробництва багато авторів (Зіновчук Н. В., Смаглий В. О. та ін.) розуміють системний динамічний процес, що дає можливість керувати змінами, які відбуваються у природному навколишньому середовищі, запобігати його деградації і забрудненню, сприяти виробництву екологічно безпечної сільськогосподарської продукції [1]. Суть динаміки цього процесу полягає не лише в керованості змін, але й в систематичному здійсненні контролю за цими змінами, застосуванні комплексних високопрофесійних знань в такій керованості. Іншими словами, сам процес екологізації, як динамічний, і складає сутність самої технології управління.

Сучасні вимоги до процесу управління, його координації чи регулювання концентровано виражені в моделі досконалості Європейського фонду управління якістю (англ. EFQM Excellence Model), або скорочено «Q-менеджмент» – як практичного інструменту, який допомагає організаціям встановити цілісну систему управління, вимірюючи, де саме вони знаходяться на шляху до Ділової Досконалості, допомагаючи їм зрозуміти прогалини в діяльності, і потім, стимулюючи необхідні рішення для досягнення успіху. Модель досконалості була представлена на початку 1992 р. як структура для оцінки заявок компаній, що претендують на Європейську Премію Якості.

Така модель заснована на використанні дев'яти критеріїв [2]. П'ять з цих критеріїв – критерії «Можливостей», а інші чотири – критерії «Результатів». Критерії Можливостей характеризують потенційні можливості компанії. Критерії Результатів характеризують чи досягнуті результати компанії. Результати впливають з Можливостей.

Критерій 1 – головний, тобто це – Лідерство (англ. Leadership) – оцінювання того, як лідери використовують у своїй діяльності принципи загального управління якістю. А саме:

- лідери виробляють місію, бачення, цінності і етику, будучи прикладом культури Досконалості;
- лідери персонально залучені в забезпечення діяльності системи управління організації, її розвиток, здійснення і постійне поліпшення;
- лідери взаємодіють з клієнтами, партнерами та представниками громадськості;
- лідери поширюють інформацію про «найкращу практику» як всередині, так і поза організацією.

Феномен лідерства, як критерію якості управління ми досліджували готуючи підручник «Психологія управління» (ЦУЛ, 2014 р. за редакцією Є. І. Ходаківського).

Головним покликанням лідерів у третьому тисячолітті буде вивільнення інтелектуальної енергії своїх співробітників. Лідери повинні створити у своїх організаціях таку атмосферу, щоб люди фонтанували в ній ідеями, інноваціями, цікавими теоріями. Якщо раніше чітко налагоджену організаційну структуру часто порівнювали із симфонічним оркестром, який скоряється кожному помаху руки талановитого диригента, то сьогодні доцільніше співставлення з джаз-бендом. Чим більше імпровізацій, тим краще.

Професор В. Беніс дає короткий курс порад, як стати справжнім лідером:

- будьте самим собою;
- визначте, що вам краще за все вдається;

- оточіть себе професіоналами і поведіться з ними так, як би воліли, щоб поводитись з вами;
- будьте не диктатором, а диригентом;
- визначтеся з однією – двома головними цілями;
- порадьтеся із співробітниками, як краще досягти наміченого;
- похваліть їх за це [3].

В процесі дослідження лідерства екологізації сільськогосподарського виробництва на локальному рівні ми використовували гештальтну конструкцію. Гештальт-підхід з'явився на стику культурних епох, що знаменують трансформацію багатьох областей знання. У другій половині минулого століття епоха модерна з характерними для неї раціоналізмом і вірою в об'єктивність змінилася епохою постмодерна, відмінною рисою якої було заперечення якої б то не було об'єктивної реальності. Таким чином, гештальт-підхід виявився в авангарді постмодерністської революції. Визначення місця гештальтів в сучасній культурі та науці одна з найскладніших і суперечливих проблем пов'язаних з питанням про їх приналежність до якої-небудь з відомих сфер життєдіяльності людини.

Поняття гештальт *Gestalt* (нім.) – це фігура, образ бачення, уява, контур рельєфності, цілісності. Характерно виражений у статті Х. Еренфельса «Про якість функцій», В. Кьолера «Фізичні гештальти у спокої і стаціонарному стані», розробки Фредеріка і Лаури Перлз у галузі психології засвідчують, що гештальт – це цілісний образ (уява) будь-якої структури, що практично не виводяться з компонентів, які її утворюють, а сам гештальт – це просторово-наочна форма предметів (явищ, схем, подій), що сприймаються, чий властивості не можливо зрозуміти сумуванням властивостей їх частин.

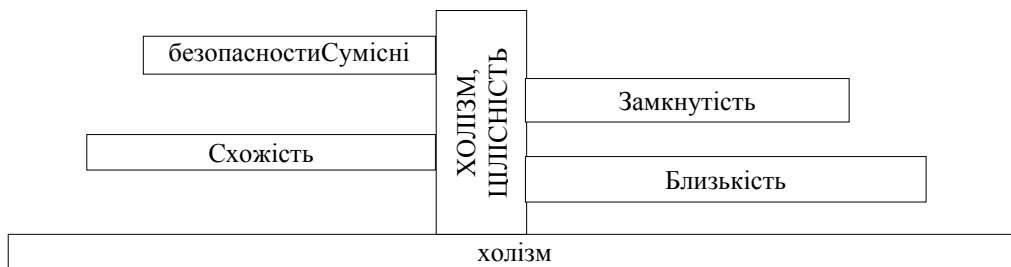

Рис. 1. Дерево гештальту

Джерело: власні дослідження.

Дерево гештальту будь-якої структури визначали на основі єдності принципів: сумісність, замкнутість, схожість, близькість. Стержнем (стовбуром дерева) є цілісність самої структури або явище холізму, що збудоване на єдності таких принципів.

При формуванні гештальту (образу, уяви) екологізації сільськогосподарського виробництва на локальному (первинному рівні) на основі наших узагальнень сформований гештальт кооперативно-екологічної структури (рис. 2).

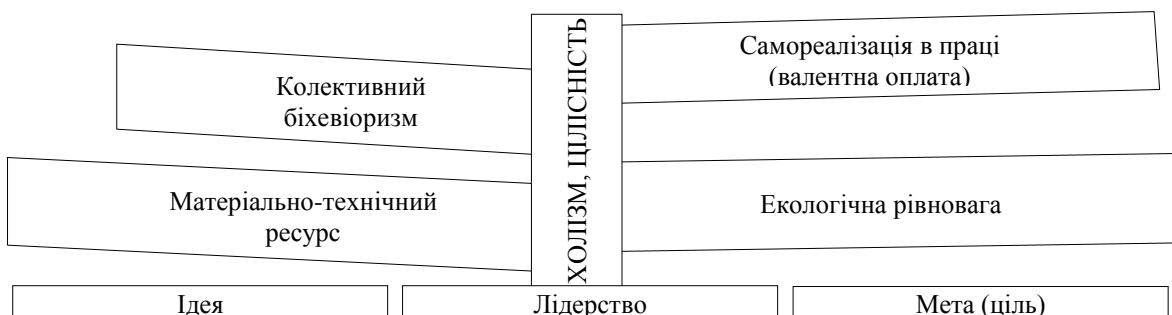

Рис. 2. Дерево гештальту кооперативно-екологічної структури

Джерело: власні дослідження.

Інформацією в побудові дерева гештальту кооперативно-екологічної структури покладені дані соціологічних досліджень обслуговуючої кооперації в Житомирській області. Так, нині зареєстровано 105 діючих кооперативів, але з них фактично функціонують не

більше 30-ти і в зв'язку із станом домашнього господарювання їх побутове обслуговування і сервіс стає особливо нагальним так, як володарями таких господарств є літні та спрацьовані люди. Ми з'ясували, що основною причиною «нефункціонуючих» кооперативів є відсутність лідерства, тобто зацікавлених керівників в їх заснуванні. З наших попередніх визначень типових ознак лідерства лише професійно підготовлені керівники в змозі забезпечити матеріально-технічний ресурс в кооперативах, встановити орієнтири на екологічну рівновагу навіть середовище домашнього господарства, забезпечити колективний біхевіоризм, як в кооперативі так і в співвідношеннях з зовнішнім середовищем та створити валентні (самоузгоджені) відносини у визначенні вартості послуг.

Визначення такої структури походить із гешталту процесу екологізації сільськогосподарського виробництва. В Україні налічується близько 4,5 млн. господарств населення, загалом селяни виробляють до 80 % молока, 43 % – м'яса, 95 % – картоплі, 84 % інших овочів, 85 % – плодів та ягід. І така висока питомність в загальному виробництві сільськогосподарської продукції тримається стабільно більше 15 років і в найближчій перспективі змін в структурі національного виробництва не передбачається, а необхідність керованих змін в екологічності домашнього виробництва зростає, тож в цьому контексті актуальність такого дослідження залишається високою.

Особливо доречним є екологічний контроль за виробництвом і споживанням екологічно чистих продуктів домашнього господарювання. А така продукція споживається не лише членами сім'ї, але вибуває на ринок, як місцевого так і регіонального і національного рівнів. Екологічну небезпеку в домашніх господарства становлять локальне забруднення і, зокрема, питної води, через загрозу проникнення в колодязі ґрунтових вод, в які потрапляє сеча і гноївка та інші екскременти домашніх тварин і людей внаслідок близького розміщення туалетів та хлівів, чи стаєнь худоби та місць зберігання гною на шляху талих та дощових вод (і навіть з підземних горизонтів), чи надмірного застосування мінеральних добрив (особливо з нітратними компонентами) отрутохімкатів під час підчас вегетаційного періоду рослин овочевих, картоплі, кормових культур. Власне тому екологічний контроль, самоконтроль та виховання екологічної культури на рівні сільських соціумів є злбоденним.

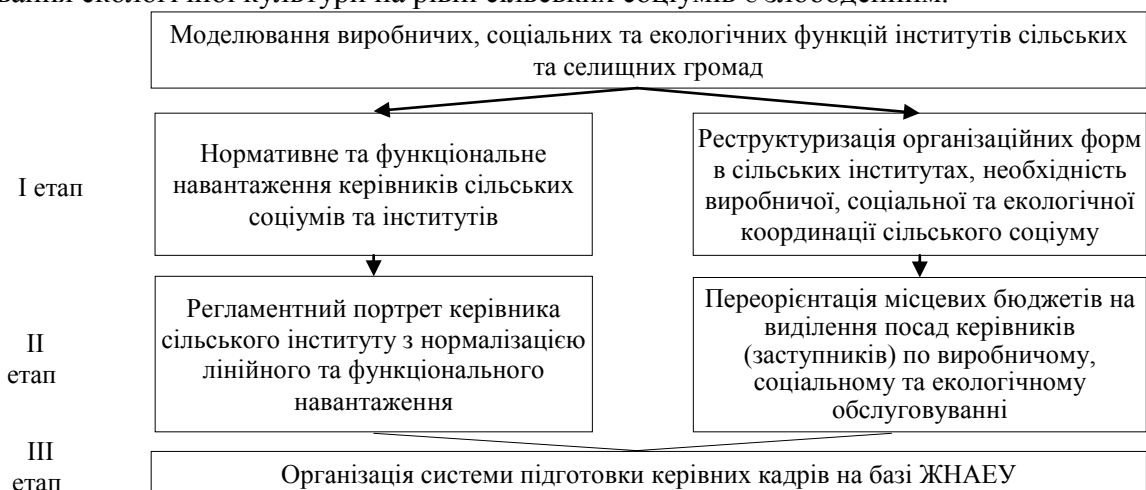

Рис. 3. Проект підготовки кадрів-лідерів кооперації та екології

Джерело: власні дослідження.

На Житомирщині виношується проект формування школи таких лідерів на базі ЖНАЕУ. Автор цього проекту Сокальський Сергій Вікторович, доктор філософії в галузі економіки, голова Глибочицької сільської ради Житомирського району, який громадсько виконує функції керівника асоціації голів сільських рад. В Житомирській області функціонує 616 сільських та селищних рад та передбачається заснування 64 територіальних громад. Моделювання соціально-економічних та екологічних функцій інститутів сільських рад передбачає введення за рахунок місцевих бюджетів посади заступника голови з виконання цих функцій. Озброєні знаннями організації кооперативних та екологічних процесів та

відповідної підготовки в ЖНАЕУ лідерства колективу сприятиме формуванню керованих адаптивних виробничих та екологічних проектів діяльності сільських соціумів.

Оскільки переважна частина (близько 70%) всього виробництва зосереджена в домашніх господарствах населення і в найближчій перспективі змін в структурі національного виробництва не передбачається, виникає необхідність керованості змін екологічності домашнього виробництва на основі набутого лідерства та застосування кооперативних форм в обслуговуванні такого виробництва, і в цьому зв'язку, виникає нагальна необхідність підготовки кадрів керівників-спеціалістів в галузі кооперації, екології, психології управління на базі вищих навчальних закладів, що типізуються в вимогах Європейської фундації управління якістю, Q-менеджменту.

Література

1. Зіновчук Н. В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект : монографія / Н. В. Зіновчук, Вид-во: Львів. держ. аграр. ун-т. – Львів : ЛДАУ, 2007. – 394 с.
2. Буряк Р. І. Модель досконалості Європейського фонду управління якістю діяльності підприємств АПК [Електронний ресурс] / Р. І. Буряк // Науковий вісник НУБІП України. – 2009. – Вип. 142, част. 1. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009_142_1/09bri.pdf.
3. Ходаківський Є. І. Психологія управління : підручник. 4-те вид. перероб. та доп. / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – К. : «ЦУЛ», 2014. – 488 с.
4. Грабар І. Г. Синергетика економічних систем : [навч. посіб.] / І. Г. Грабар, Є. І. Ходаківський, О. В. Вознюк, Л. Ю. Возна та ін. – Житомир. – 2003. – 244 с.
5. Саймон Герберт А. Менеджмент в організаціях : сокращ. перевод с англ. / Саймон Герберт А., Стимбург Дональд У., Томпсон Віктор А // Общ. ред. и вступ. статья А. М. Емельянова и В. В. Петрова. – М.: Экономика. – 1995. – 335 с.
6. Ходаківський Є.І. Синергетика та гештальти кооперації : брошура / Є. І. Ходаківський. Житомир : ЖНАЕУ. – 2015. – 31 с.
7. Ходаківський Є. І. Синергетико-гештальтна парадигма ноорозвитку макроекономічних та екологічних процесів / Є. І. Ходаківський, Н. С. Пугачова // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.» 15-16 жовтня 2015 р. – К. КНУ ім. Т. Шевченка – С. 272–277.
8. Пугачова Н. С. Роль кооперації в удосконаленні економічного механізму екологізації аграрного виробництва в контексті євроінтеграції / Н. С. Пугачова // матеріали Всеукр. Наук.-практ. конф. «Кооперативні читання: 2015» (м. Житомир, 3 квітня 2015 р.). – Вид-во «ЖНАЕУ». – 2015. – С. 126–131.